

פרק א

חולים והפטורים מצום יוה"כ

רפואת חירום ומיחושים

התעלפות

א. מי שנתעלף ולא ידוע מה הסיבה לכך, יש אומרים שצריך ליתן לו לשתות ולאכול כפי הצורך. ויש אומרים שאם הוא צעיר ומרגיש טוב לאחר ההתעלפות, יכול לצום. אולם אין להאכילו מיד בשעת העילפון אלא יש להעירו ע"י שמרטיבים את פניו במים, ומשכיבים אותו כשרגליו כלפי מעלה וראשו כלפי מטה, כדי להזרים דם למוח^(א).

א. התעלפות (סיקופה) נגרמת כתוצאה מירידה זמנית ופתאומית באספקת הדם והחמצן למוח. המוח רגיש מאד לשינויים בלחץ הדם, וכאשר זרימת הדם אליו פוחתת לכמה שניות, מתרחש איבוד הכרה קצר וזמני המלווה באיבוד טונוס השרירים ונפילה.

יש סיבות רבות העלולות לגרום להתעלפות: ג. סיבות לבביות: הפרעות בקצב הלב או בעיות במבנה הלב שפוגעות ביכולת ההזרמה של הדם למוח. ד. גורמים נוספים: מאמץ קיצוני, שיעול חזק, או חוסר איזון מטבולי (כמו נפילת סוכר).

א. תגובה עצבית (ואזו-וגאלית): הסיבה השכיחה ביותר. נגרמת מטריגרים כמו כאב, פחד, מראה דם, עמידה ממושכת או חום קיצוני.

ב. לחץ דם נמוך בעמידה (אורטוסטטי): צניחת לחץ דם במעבר פתאומי משכיבה לעמידה, לעיתים בשל התייבשות או תרופות. וכו"ו שיקיים ספק לסיבה שגרמה להתעלפות, וחלק מהסיבות עלולות להעיד על מצב מסוכן, יש לשתות מיד, וכמבואר בספר חוט שני (הל' יוה"כ עמ' רנג).

ודעת הגרש"ז אויערבך (כך שמעתי נשמו מהרה"ג אברהם רובין שליט"א) שיש להאכילו כפי הצריך לו. בדר"כ מספיק להאכילו לשיעורים בהפרש של 4 דק', ואם צריך יותר, מאכילין אותו יותר.

מאידך, שמעתי מד"ר תומר אבני (מנהל המחלקה הפנימית במרכז הרפואי מעיני

איבוד הכרה

ב. אם איבד הכרה פעמיים בעת צום - אינו צם לעולם, ושותה לשיעורים.
אם איבד הכרה במשך השנה - יש לברר מה היו הסיבות לאיבוד
ההכרה. אם רק התעלף במשך השנה - יצום כרגיל^א.

סחרחורת

ג. סחרחורת או ראייה של שחור בעיניים הם סימן מקדים היכול לגרום
להתעלפות, והוא תוצאה של ירידה בלחץ דם, ולפעמים מעיד על
אירוע מוחי, ויש בזה חשש סכנה. לכן, באדם רגיל, אם הסחרחורת באה
וחוזרת כמה פעמים, צריך לשתות לשיעורים, ואם לא מספיק ישתה אף
ללא שיעורים^א.

ב (כך שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

ג (סחרחורת וראיית "שחור בעיניים" הן תופעות נפוצות הנובעות מירידה זמנית ופתאומית באספקת הדם או החמצן למוח ולרשתית העין. תסמינים אלו מבשרים לרוב על מצב של טרום-עילפון (פרה-סינקופה). כאשר לחץ הדם צונח באופן פתאומי, הגוף מתקשה להזרים דם כנגד כוח הכבידה לכיוון הראש. הראשונה להיפגע היא מערכת הראייה (הקשמים), דבר שגורם להחשכת הראייה ("שחור בעיניים") עוד לפני אובדן ההכרה המלא. אם אספקת הדם אינה מתחדשת מיד, הסחרחורת עלולה להחמיר לכדי התעלפות.

הישועה) שאולם התעלפות עלולה להעיד על אירוע לבבי, ועלול לסכן חיים, ולכן לדעתו מבוגר לא יצום. אך אם הוא צעיר יתכן שיוכל לצום עקב שהסבירות היותר שכיחה של התעלפות בצעירים היא ירידה בלחץ דם בצום, ולא עקב אירוע מסכן חיים.

ובן שמעתי מהרה"ג אשר וייס שליט"א שבהתעלפות, אם מרגיש טוב שיצום. בחשש להתייבשות כמו בסוף צום ובואזו וגאל, או שלא מתאושש, צריך לשתות. וכן דעת פרופ' יונתן הלוי (לשעבר מנכ"ל המרכז הרפואי שערי צדק).

גם במועדים כהלכתם (עמ' קמ) כתב שע"פ רוב אין צורך לאכול ולתת לו לשתות, אלא אם כן לא חל לו שיפור.

ובספר המועדים כהלכתם (עמ' קמ) כתב שמי שעניו כהות ואינו רואה טוב מחמת הצום, וכן מי שנחלש שנראה לרוב הסובבים אותו שהוא מסוכן, מאכילים אותו. וכן שמעתי להורות מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

אולם מי שמרגיש שהולך להתעלף, יאכל וישתה לכל הדעות, וכמו שכתב בשו"ת אגרות משה (ח"ד ס' קנא) שמי שעומד להתעלף זה כדין בולמוס ויאכל וישתה, ע"כ. ונראה שכתב כן מדין "צריך אני".

חום

ו. אם החום מעל ל 38 מעלות, ויש אומרים מעל ל 39 מעלות, ולא עובר ע"י משככי כאבים, או שהתחיל לפני יוה"כ ולא עובר, ישתה לשיעורים. ויקפיד לשתות לפחות ליטר מים⁽¹⁾.

כויות

ז. בדרגה קלה, יצום. בדרגה בינונית וקשה, ישתה לשיעורים⁽²⁾.

נחשב כמסוכן, ואם לא ישתה הרי זה סכנה לגוף. וכן שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א להורות.

(ו) מבואר בגמ' בע"ז (כח.) בשם ר' יוחנן שמחליין את השבת על אישתא צמירתא.

וי"ש לעיין בדעת הגרע"י לענין חולה ביוה"כ, שכן לענין חולה מסוכן בשבת כתב בחזו"ע (ח"ג עמ' רמד סעיף ט) שחום של ארבעים מעלות ומעלה, נחשב לחום גבוה שמחללים עליו שבת. אך הגביל שכל זה מדובר שלא נקבעה מהי סיבת החום, אבל אם אחזה אותו הצטננות רגילה, הוי כחולה שאין בו סכנה, שאין מחללין עליו שבת במלאכות דאורייתא.

ונחלקו הראשונים מהו "אישתא צמירתא". רש"י (סג) פירש, חום גבוה. ואילו הרמב"ם (פ"ג מהל' שנת ה"ה) פירש, צמרמורת, שבא הקרירות והחמימות בפעם אחת בכל הגוף.

ולכל הדעות, אם מדובר בתינוקות או זקנים, גם חום כלשהו בכלל ספק סכנה, וכמבואר בחזו"א (או"ח סי' נט ס"ק ז).

ולדינא פסק השו"ע (או"ח סי' שכה סעיף ז) כמה שנתבאר בגמ', וסתם להלכה גם כשיטת רש"י וגם כשיטת הרמב"ם. וכתבו בשו"ת אגרות משה (תאו"ח ח"א סי' קט) ובמנוחת אהבה (ח"א עמ' מנד) שמחליין שבת על חום גבוה דוקא אם הוא מלווה בהרגשה רעה.

ז) כדי להבין את הדרגות, חשוב להכיר את שתי שכבות העור העיקריות: אפידרמיס (Epidermis): השכבה החיצונית והדקה, המגנה על הגוף. דרמיס (Dermis): השכבה הפנימית והעמוקה, המכילה כלי דם, עצבים, זקיקי שיער ובלוטות זיעה.

לבויות יש כמה דרגות שונות:

דרגה ראשונה (שטמית): פגיעה בשכבה החיצונית (אפידרמיס) בלבד. העור אדום, יבש וכואב, ללא שלפוחיות (למשל:

והנה נחלקו הפוסקים ממתי דינו כחולי מסוכן, בשש"כ (פלי"ט ס"ו) כתב שמעל 39 מעלות אם לא יאכל וישתה הוא עלול לבוא לידי סכנה. ובאורחות רבינו (ח"ג עמ' ט) הביא בשם החזו"א שהורה לחולה עם 39 ממעלות לשתות לשיעורים. מאידך בחוט שני (יו"כ עמ' סג) הביא בשם החזו"א שאף על 38.5 הרי זה נחשב כפיקוח נפש. וכן הוראת הגר"ש וואזנר (הוראם למו"ס זיו"כ) שמחום זה ישתה לשיעורים. ובשו"ת אגרות משה (ח"א סי' קט) כתב שאף על 38 מעלות

דברי פרק א - חולים והפטורים מצום יוה"כ חמורות מז

חשך עינים

ח. מי שאחזו בולמוס, והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימנו שעניו כהות ואינו יכול לראות, מאכילין אותו עד שיאורו עיניו^(ה).

כאבי ראש

ט. אף כשיש כאבי ראש חזקים מחמת התענית, צריך לצום, כל שאינו מלווה בתסמינים נוספים המעידים על בעיה רפואית. אך מותר לו ליקח כדור להקלה על הכאבים^(ט).

כוויית שמש). מחלימה תוך ימים ספורים ללא (ח) שנינו ביומא (פג.) מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו.

וז"ל השו"ע (סי' מ"ח סעיף ט), מי שאחזו בולמוס, והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימנו שעניו כהות ואינו יכול לראות, מאכילין אותו עד שיאורו עיניו, ע"כ.

והנה כתב בספר חוט שני (הל' יוה"כ ע"מ רנב) שלא כל חשך עינים הוא בגדר בולמוס שיש להתיר לו לאכול ביוה"כ, אלא הוא אחד מן הסימנים, ואם עובר מיד אין צריך לחוש בזה.

אמנם דעת הגרי"ש אלישיב (מורם היולדת עמ' עכ) שמאכילין אותו, ולא חילק כנ"ל.

ז) כאבי ראש הם תופעה נפוצה מאד, ולרוב אינם מעידים על סכנה רפואית, גם כאשר הם מופיעים במהלך צום.

וכתב בספר חוט שני (הל' יוה"כ עמ' רנב) שכאבי ראש חזקים וסחרחורות מחמת התענית, מותר לו ליקח כדור להקלה.

דרגה שנייה (מלקים): חדירה לשכבה הפנימית (דמיוס). העור אדום, לח, כואב מאוד וכולל שלפוחיות. מחלימה תוך מספר שבועות ועלולה להשאיר צלקת.

דרגה שלישית (עומ' מלא): הרס מוחלט של כל שכבות העור. העור נראה לבן, שעוותי או שרוף. אין כאב במרכז הכווייה בגלל הרס העצבים. מחייבת טיפול רפואי והשתלת עור.

דרגה רביעית (עמוקס מאוד): הפגיעה חודרת אל מעבר לעור ומגיעה לשומן, שרירים, גידים ועצמות. מצב חירום רפואי מסכן חיים.

הערכת הסיכון הרפואי מתבססת גם על אחוז שטח הגוף הפגוע, מיקום הכווייה (אזורים רגישים כמו פנים או ידיים), וגיל המטופל.

ואמר לי הרה"ג עמרם פריד שליט"א שבדרגה קלה, יכול לצום. אבל בדרגה בינונית או קשה, ישתה לשיעורים.

מיגרנה

י. מיגרנה לכשעצמה אינה מסוכנת, ואף שיש סבל רב הכרוך בה, החולה חייב לצום. אולם אם המיגרנה מלווה בהקאות מרובות או סחרחורות חוזרות, לא יצום^(י).

קבלת מעות דם

יא. אם מקבל מנות דם אחרי איבוד דם, בלא מחלות נלוות (כגון אחרי לידה), צריך להמתין שבוע ממתן הדם, ואחרי שבוע ניתן לצום רק אם אין תופעות לוואי. ואחרי פציעה יש להמתין 7 - 3 ימים לפי החומרה יא).

איבוד דם

יב. באיבוד דם בכמות קטנה, יצום. אך כמות גדולה, צריך לשתות כרגיל, ויש להיוועץ ברופא ומורה הוראה כל מקרה לגופו^(ב).

הוא בגדר חולה שאין בו סכנה, שביום הכיפורים חייב לצום.

אמנם אם המיגרנה מלווה בסחרחורות חוזרות, לא יצום מחשש להתעלפות.

ובן עם המיגרנה גרמה לו להקאות שאז יש חשש להתייבשות, ישנה לשיעורים.

יא) כ"כ בספר שערי יוסף (מוליס צוה"כ עמ' מג).

יב) בזמן איבוד דם צריך לשתות כדי להחזיר את נפח הנוזלים בכלי הדם ולמנוע צניחה מסוכנת של לחץ הדם (הלס היפולמי).

מאידך, הנחיה זו תקפה רק לאיבוד דם קל עד מתון (כמו לאחר מרומת דם או פגיעה קלה) וכאשר האדם בהכרה מלאה. במקרה

י) מיגרנה מוגדרת כמחלה נוירולוגית הגורמת להתקפי כאב פועם (ליוז נזל מלד), המלווים בבחילות ורגישות לאור ורעש. הגורם לתופעה הינו שילוב של גנטיקה, ופעילות עצבית חריגה במוח הגורמת להרחבת כלי דם ושחרור חומרים מעוררי דלקת וכאב.

אולם מיגרנה לכשעצמה אינה מסוכנת, ואף שיש סבל רב הכרוך בה, החולה חייב לצום. וכן כתב הגר"ש וואזנר (נהולאות לחוליס צוה"כ).

אבן שמעתי מרופא (מומחה צרפואת המשפחה, שירותי צריאות כללית) שפרסם בריש גלי שבכאב עז הנגרם ממיגרנה, מותר לשתות לשיעורים, אף על פי שהודה שאין בכך סכנה. וכאמור דבריו אינם נכונים להלכה, שאף שיש כאב המונע מהאדם לתפקד, הרי

דברי פרק א - חולים והפטורים מצום יוה"כ חמורות מט

התייבשות (דהידרציה)

יג. אדם שהגיע לחשש של התייבשות המאופיינת בירידה של מצב ההכרה, אפתיות, דופק מהיר ונשימות מהירות, עליו לשתות.

של דימום מסיבי או פציעה קשה הדורשת ניתוח, אסור לתת לנפגע לשתות, והחזרת הנוזלים והדם מבוצעת ישירות לוריד על ידי צוות רפואי.	ולבן בכמות קטנה, אינו צריך לשתות ויכול לצום. בכמות גדולה, פעמים שצריך לשתות כרגיל, ופעמים שאינו צריך לשתות, ויש להיוועץ ברופא ומורה הוראה.
--	--

חולי ריאות (פולמונולוגיה)

אסתמה (סטרידו)

א. כל זמן שהאסתמה אינה חריפה יצום במנוחה, ובעת הצורך ישתמש במשאף. ובזמן שהיא חריפה, כגון שהחולה משתמש בסטרואידים או לאחר התקף שהצריך אשפוז, ישתה לשיעורים⁽¹⁾.

נפחת ריאות (אמפיזיה)

ב. יכול לצום במנוחה, שכל מאמץ עלול להצריך שימוש במשאף ואז יצטרך לשתות כדי לא להגיע להתייבשות. אכן אם מכיר בעצמו שזקוק לשימוש ממושך במשאף ועלול להגיע להתייבשות, ישתה לשיעורים עד אשר יתאושש⁽²⁾.

אם כי גם אסתמה הבאה לידי ביטוי בהתקפים בלבד היא מסוכנת.

ושמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א שחולה אסתמה יכול לנסות להתחיל לצום ללא בעיה, אף אם זקוק למשאפים. אם זקוק לסטרואידים - יאכל וישתה לשיעורים. אם נזקק לאשפוז לאחר התקף - יאכל וישתה לשיעורים. חולה קשה הנזקק לבלון / מחולל חמצן (נשימה 16 נקיעות) - ישתה לשיעורים. חולה הנזקק לאשפוזים חוזרים (3 פעמים במהלך שנה) - ישתה לשיעורים. אם המחלה מאוזנת - יכול לצום וישמור על רגיעה, ומותר לעשות אינהלציה עם שעון שבת, ואם יש צורך גם יקח את התרופות. אם מתחיל להרגיש קוצר נשימה / צפצופים וכדו' - ישתה לשיעורים שתייה מזינה לפי

יג) אסתמה היא מחלה ריאתית כרונית חסימתית התקפית. ההתקפים נגרמים בדרך כלל עקב אלרגיה. ריר צמיגי המופרש מדפנות קנה הנשימה חוסם את הקנה ומקשה על הכנסת והוצאת אוויר מהריאות. חולי אסתמה עשויים לסבול מנשימה כבדה עם "צפצופים", קוצר נשימה, שיעול כרוני, וסיבולת לב-ריאה נמוכה. אסתמה נגרמת על ידי שילוב של גורמים תורשתיים עם גורמים סביבתיים כמו אלרגיה, זיהום אוויר ועוד. אסתמה אינה מחלה פסיכוסומטית אלא בעיה דלקתית בדרכי הנשימה. לגורמים נפשיים עשויה להיות השפעה חלקית בלבד על מהלך המחלה.

תפקודי ריאות נמוכים בעת מנוחה יכולים להצביע על אסתמה קשה וכרונית,

דברי פרק א - חולים והפטורים מצום יוה"כ חמורות נא

מחלת ריאות חסימתית כרונית

ג. אם עכשיו יש התקפה (כמו של דלקת ריאות / סימפונות) - ישתה.
אם יש התקפה של קוצר נשימה - יקח סטרואידים, ובד"כ יכול לצום^{טו}.

בעצמו שזקוק לשימוש ממושך במשאף
ועלול להגיע להתייבשות, ישתה לשיעורים
עד אשר יתאושש.

טו) חלה ריאתית כרונית (Chronic Lung Disease) היא שם כולל לקבוצת מחלות
ממושכות הפוגעות במבנה הריאות, בדרכי
הנשימה וביכולת החלפת הגזים (ממץ ופממן
17-ממלי) בגוף [COPD: Symptoms, Causes, and
Treatments]..

ושמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א
שיכול לצום אא"כ יש התקף.

הצורך כדי להרגיע את ההתקפה (תלוי ממה
האסטמה נגרמת).

יד) הריאות מורכבות משקיות אויר קטנות
וביניהן מחיצות בהן עוברים כלי דם
שתפקידם לקלוט את החמצן מהאוויר אותו
נושמים ולפלוט את החנקן. נפחת ריאות הוא
מצב בו כלי דם אלו נפגעו, ולא תבצע
חילוף גזים כראוי.

ושמעתי מהרה"ג משה פנירי שליט"א
שיכול לצום במנוחה, שכל מאמץ
עלול להצריך שימוש במשאף ואז יצטרך
לשתות כדי לא להגיע להתייבשות. אם מכיר

חולי לב (הקרדיוסקולריות)

צנתור עם בלוץ (קטטריזציה)

א. עד שלשים יום לאחר צנתור, החולה פטור מהצום וישתה לשיעורים, ולאחר מכן במידה וחש בטוב עליו לצום במנוחה^(טז).

השתלת קוצב לב

ב. אדם שהשתילו לו קוצב לב, יש אומרים שעד שנה לא יצום. ויש אומרים שאם הקוצב לב מתפקד היטב, יכול לצום לאחר כמה שבועות מהניתוח^(יז).

ועקב הסיכונים הללו, שמעתי מרופא בכיר (נמרכו הרפואי שערי נדק) שאחרי צנתור עד שנה לא לצום.

ולמעשה, שמעתי מהרה"ג משה פנירי שליט"א שעד שלושים יום לאחר צינתור החולה פטור מהצום וישתה לשיעורים, ולאחר מכן במידה וחש בטוב עליו לצום במנוחה.

במידה והניחו לו סטנט בעורקים, אם הסטנט רגיל אזי תוך שלשים ישתה לשיעורים, ואם הוא משחרר תרופה, תקופה השתלבותו ממושכת יותר ופטור עד שיכלו שלושים יום מההתאוששות, וגם אז ישתה לשיעורים.

(יז) קוצב לב (pacemaker) הוא מכשיר חשמלי שתפקידו לשמור על הדופק, כך שלא יהיה איטי מדי.

טז) צנתור לב או צנתור כלי דם כליליים הוא הליך קרדיולוגי פולשני נפוץ המשמש לאבחון ולטיפול בבעיות כלי דם לבביים (כליליים). מטרת הצנתור האבחנתי היא למצוא ולמפות את התהליך הטרשתי, והצנתור הטיפולי משמש גם לפתיחת חסימה בכלי הדם הכליליים.

אנשים רבים סובלים מתסמונת כלילית חדה העלולה לגרום להתקף לב. אחת הדרכים לאבחון חסימות בעורקים הכליליים או לטפל בחסימה ובהיצרות עורקי הלב היא צנתור לב.

הסיכונים העיקריים מצנתור כוללים: זיהום, דימום מקומי וסיבוכי מקום הדקירה (אנוריזמה), פגיעה בכליות (מופעת לווזי של סומר היגוד שמוזק), תגובה אלרגית ליוד שנמצא בחומר הניגוד, סיבוכים בכלי הדם הלבביים.

ניתוח לב פתוח להשתלת מסתם

ג. פטור מהצום במשך תקופה של שלשה עד ששה חדשים לפי מצבו, ודי בשתייה לשיעורים^(יח).

התקף לב

ד. התקף לב הוא מצב המוביל לסכנה מיידית, ועל החולה לאכול ולשתות כהרגלו. לאחר ההתקף, במידה וההתקף היה קל, לא יצום עד תקופה של שנה. ובהתקף קשה עד שנתיים לא יצום, ולאחר מכן יפעל בהתאם להוראות הרופא המטפל^(יט).

ישנם קוצבים שמיועדים לטפל בהפרעה בקוצב הטבעי, ולכן תפקידם העיקרי הוא לקצוב את הפרוזדור. וישנם קוצבים שמיועדים לטפל בהפרעה במערכת ההולכה החשמלית, ולכן תפקידם העיקרי הוא לקצוב את החדר (הם משמשים ממון שמעציר את הסוללות, שמקוין בקוץ הטבעי, מהפרוזדורים אל המדרים).

סיבוכים אפשריים לאחר ניתוח השתלה: זיהום, שטף דם ועוד.

ישנם קוצבים שמיועדים לטפל בהפרעה בקוצב הטבעי, ולכן תפקידם העיקרי הוא לקצוב את הפרוזדור. וישנם קוצבים שמיועדים לטפל בהפרעה במערכת ההולכה החשמלית, ולכן תפקידם העיקרי הוא לקצוב את החדר (הם משמשים ממון שמעציר את הסוללות, שמקוין בקוץ הטבעי, מהפרוזדורים אל המדרים).

סיבוכים אפשריים לאחר ניתוח השתלה: זיהום, שטף דם ועוד.

ופשוט שבזמן ההתקף אסור לצום, ויאכל וישתה כהרגלו, וכמבואר בספר שבת שבתון (עמ' נג).

לאחר ההתקף, במידה וההתקף היה קל, לא יצום עד תקופה שבין ששה חדשים לשנה בהתאם להוראות הרופא המטפל. וכן שמעתי מד"ר תומר אבני (מנהל הממלכה הפנימית במרכז הרפואי מעייני הישועה).

במידה ועבר התקף משמעותי עם פגיעה בדופן הקדמית או כל פגיעה תפקודית קשה המלווה בסיבוכים, לא יצום עד בין שנה לשנה וחצי, ולאחר מכן

ושמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א שאדם שהשתילו לו קוצב לב עד שנה אינו צם אלא שותה לשיעורים, כיון שאם לא ישתה עלול להביא לקרישות בדם והרבה פעמים אף לאחר שנה אינו צם. אולם הרה"ג משה פנירי שליט"א סובר שרק שבועות ראשונים לא יצום, ולאחר מכן חייב לצום. וכן בספר רפואה כהלכה (מ"ו ע"ג) כתב שאם הקוצב לב מתפקד היטב, יכולים לצום, אבל אם סובלים מהפרעות אפילו קלות, למרות הטיפול התרופתי, אסור להם לצום.

(ח) שמעתי מהרה"ג משה פנירי שליט"א.

תעוקת חזה (אנגינה פקטוריס)

ה. באנגינה פקטוריס יש מצבים שונים, במצב קל יכול לצום, במצב בינוני ישתה לשיעורים, ובמצב קשה יאכל וישתה כרגיל^כ.

אי ספיקת לב (HF)

ו. באי ספיקת לב יש רמות שונות, והדבר תלוי במצב החולה כמו שהרחבנו בהערה. ואם הוא במצב חריף שמקבל תרופות להרחבת כליל דם, ישתה לשיעורים^{כא}.

או תרופות נגד כאבים. אולם הסובלים ממנה נמצאים בסכנה לחוות התקף לב, במקרה שהעורק נחסם בפתאומיות. סכנות נוספות הן הפרעת קצב קשה מסוג פרפור חדרים וכן הפרעה לתפקוד הלב שמובילה לאי-ספיקת לב.

ויש לחלק את מצב ההתקף לדרגות שונות: **בדרגה קלה** (כאבים קלים לעיתים רחוקות, ומאוזן עם מעט תרופות) - יצום, ויקח את התרופות הנצרכות לו.

בדרגה בינונית (כאבים אף במאמץ פיזי יותר מפעם בשבוע, חסימה מפושטת של כלי הדם, ומטופל בתרופות) - ישתה לשיעורים, ואם יש צורך אף יאכל לשיעורים.

בדרגה קשה (כאבים חזקים ומתמשכים אף במאמץ קל, יותר מפעם ביום, הכאבים גם בננוחה, ומקבל כמה סוגי תרופות וצמיטן גבוה) - אוכל ושותה כרגיל. וכן שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

כא מחלה זו היא תסמונת כרונית שבה הלב אינו מצליח לתפקד כמשאבה יעילה. הוא אינו מזרים מספיק דם עשיר בחמצן לאיברי הגוף, או שהוא עושה זאת תחת לחץ גבוה מדי.

הדבר תלוי בהמלצת הוראות רופא הקרדיולוג המטפל.

ובן שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א לחלק בין מצב קשה לקל: לאחר התקף לב קל - עד שנה אחרי ישתה לשיעורים, אחר כך אם חזר לפעילות מלאה צם כרגיל. לאחר התקף לב קשה - ישתה לשיעורים עד שנתיים אחרי ההתקף. לאחר שנתיים, אם אין בעיות של לחץ דם, סוכרת, אי ספיקת לב - יכול לצום.

ובספר רפואה כהלכה (ח"ו שער ג) כתב שלא יצומו לפחות בשלושה חדשים הראשונים לאחר האירוע. ואם מצבו יציב לחלוטין, יש מקום לשקול אכילה ושתייה לשיעורים. בכל מקרה שהחולה לא מרגיש טוב או כשיש גורמי סיכון נוספים, אין לצום.

כב תעוקת חזה היא כאב או לחץ בחזה, הנגרמים עקב חוסר זמני באספקת דם וחמצן לשריר הלב. שלא כמו בהתקף לב, בתעוקת חזה העורק אינו חסום לחלוטין, ולא נגרם נמק בלתי הפיך לשריר הלב.

תעוקת חזה אינה מסוכנת כשלעצמה. על הכאב ניתן להתגבר על ידי מנוחה

דברי פרק א - חולים והפטורים מצום יו"כ חמורות נה

הפרעות קצב לב

ז. אם סבל בעבר מהפרעות קצב מסכנות חיים (v.f.v.t) - ישתה לשיעורים, ואם יש צורך גם יאכל לשיעורים. אם לא סבל בעבר מהפרעות קצב מסכנות חיים, ומאוזן היטב עם תרופות, ובדיקת הולטר - יכול לצום. אך אם סובל כעת מהפרעות, ישתה לשיעורים. אם לוקח קרדילוק להפרעות בקצב הלב - יקח את הכדור ביו"כ, ואפשר לקחתו ללא אוכל^{בב}.

אי-ספיקת לב אינה מחלה אחידה. הרופאים מחלקים אותה לשני סוגים עיקריים על פי אחוז מקטע הפליטה (מקטע פליטה (Ejection Fraction - EF) הוא מדד באחוזים המציג את יעילות ומוקד משאבת הלב):

א. אי ספיקת לב קלה: במרכז הרפואי מעיני השועה) ענה לי בצורה כללית שאין לצום באי ספיקת לב.

אך להלכה נראה שיש לחלק כדלהלן:

בזה כתב בספר הרפואה כהלכה (מ"ו שער ג) שבמצב קל שהוא מצב של פליטה מעל שלשים אחוז יכול לצום. ולא יטול תרופות משתנות (פוסיד).

ב. אי ספיקת לב בינונית

ישתה לשיעורים, 700 סמ"ק. וכ"כ בספר שבת שבתון (עמ' מט).

ג. אי ספיקת לב קשה

עם מקטע פליטה מתחת לשלשים אחוז והחולה מטופל בפוסיד, עליו לשתות לשיעורים ופעמים שיש צורך באכילה. וכן שמעתי מהרה"ג משה פנירי שליט"א שיש להורות.

במצב קשה ביותר (כמשון קרדילאני) - אוכל ושותה כרגיל. וכן שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

בב (שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

א. אי-ספיקת לב עם מקטע פליטה ירוד (HFrEF): מצב שבו המדר הוא 40% ומטה. שריר הלב נחלש או נפגע (למשל אחרי המקה לז), הוא אינו מסוגל להתכווץ בעוצמה, ולכן הגוף סובל ממחסור קבוע בדם מחומצן.

ב. אי-ספיקת לב עם מקטע פליטה שמור (HFpEF): מצב שבו המדר הוא 50% ומעלה (מקין). כאן הבעיה אינה בכיווץ, אלא בכך ששריר הלב הפך לנוקשה מדי. הלב אינו מצליח להרפות ולהתמלא בדם כמו שצריך. למרות שהאחוז המוזרק החוצה נראה תקין, כמות הדם הכוללת שנכנסת ויוצאת קטנה מדי, והלחץ בתוך הלב עולה.

ישמעתי מד"ר רוזמן (קרדיולוג במרכז הרפואי שער הדן) שבחולה עם אי ספיקת לב הדבר תלוי בחולה. במצב חריף שמקבל תרופות להרחבת כלי דם ישתה לשיעורים. ואילו ד"ר תומר אבני (מנהל המחלקה הפנימית

לחץ דם גבוה או נמוך (BP)

ח. לחץ דם גבוה או נמוך, יש פעמים שהוא מצב של סכנה, ויש לברר היטב אם עליו לצום, וכאשר הרחבנו בהערה (כג).

כל זה, כל מקרה לגופו. וכיוצ"ב ראיתי שכתב בוחי בהם (עמ' כה).

כמו כן, לחץ דם גבוה המלווה במחלות כליות או אי ספיקת כליות, חייב שתייה לשיעורים. וכ"כ בספר חיים כהלכה (עמ' 259) בשם ד"ר פרופסור אהוד גרוסמן (מנהל מחלקת פנימית במרכז הרפואי תל השומר).

לחץ דם נמוך מאוזן, יכול לצום ויקח כדורים כרגיל. אם מרגיש סחרחורת או רואה שחור, ישתה מיד.

לחץ דם נמוך שלא מאוזן (80/40) לא יצום וישתה לשיעורים. וכ"כ וחי בהם (עמ' כה).

ודע, שיש תרופות עבור הלחץ דם שהם מייבשות ואסור לצום איתם (כיון שהם גורמות להפרשת נוזלים ומלחים דרך השתן ומקטנות את נפח הדם ועוזרות להוריד לחץ דם) כגון הידרוכלורתיאזיד, כלורתאלידון, אינדאמפיד, פוסיד, במומטניד, ספירונולקטון, אפלונון, אמילוריד, ויש לשאול רופא אם אפשר להימנע מנטילת התרופה בצום.

בלחץ דם מאוזן יכול לצום, בכך שכדור אחד יקח לפני הצום ואחד לאחר הצום, וכן שמעתי מהרה"ג עמרם פריד שליט"א.

בג) יתר לחץ דם עלול לגרום לפגיעה מתמשכת בכלי דם ברקמות רגישות - כמו הלב, כלי דם בעין, ורקמת העצבים במוח. זהו אחד מגורמי הסיכון לאוטם שריר הלב, לאי ספיקת לב ולמפרצת, והוא גורם הסיכון המוביל למחלת כליות כרונית (CKD). ב-2022 העריכו כי בישראל היו בין מיליון לשני מיליון חולים עם יתר לחץ דם. מחלת יתר לחץ דם מכונה לעיתים "הרוצח השקט", כי אדם הסובל ממנה לעיתים קרובות אינו מודע לכך.

מגדירים את רמת הלחץ דם כדלהלן:

תקין - 120\80. גבוה - 140\90. גבוה מאד - 180\120. נמוך 90\60.

המצב מגיע לסכנה בפרט כאשר נלווים תסמינים נוספים כמו כאב בחזה, כאב ראש, בלבול, חולשה, סחרחורת וכדו'.

ומבאן כתב בספר חוט שני (הל' יו"כ עמ' רנב) שלחץ דם גבוה או נמוך יש פעמים שהוא מצב של סכנה, ויש לברר את מצבו אם התענית מסכן את מחלתו.

ולכן, אמר לי ד"ר תומר אבני (מנהל המחלקה הפנימית במרכז הרפואי מעייני השועה), שלחץ דם גבוה (110/180), שלוקח 2-3 כדורים, הצום מסוכן, וצריך שתייה לשיעורים. אם

קרישיות יתר (תרומבופיליה - Thrombophilia)

ט. בקרישיות יתר יש צורך בשתייה לשיעורים, ויקח את הכדור כרגיל^(כד).

שנודד לריאות וחוסם את אספקת החמצן (הסמנה המיידית ניומרה). שבץ מוחי - חסימת זרימת הדם למוח, המובילה לנזק נוירולוגי קבוע. התקף לב - חסימת עורק המזין את שריר הלב. סיבוכי הריון - חסימת כלי דם בשליה, העלולה לגרום להפלות חוזרות או לרעלת הריון.

ואמר לי פרופ' אריאל מני (מנהל אגף נשים ויולדות במרכז הרפואי מעיני הישועה) שיש צורך בשתייה לשיעורים, ויקחו את הכדור כרגיל, שכן ללא המזון יש סכנה. וכן שמעתי להורות מהרה"ג אשר וייס שליט"א.

כד) קרישיות יתר היא נטייה מוגברת של הדם לייצר קרישי דם ספונטניים בתוך כלי הדם. במצב תקין, מנגנון הקרישה מופעל רק כדי לעצור דימום מפציעה, אך בקרישיות יתר נוצר חוסר איזון בחלבוני הקרישה הגורם להיווצרות קרישים מיועדים ללא צורך חיצוני.

קרישיות יתר עלולה לסכן את החולה, שכן הקריש דם עלול לחסום זרימת דם לאיברים חיוניים, או להתנתק ממקומו, לנדוד בגוף ולגרום למצבי חירום רפואיים מסכני חיים. כמו בתסחיף ריאתי - קריש